

ELEMENTS MÀGICS

Isolda cura Tristany

Ai las! Aquest port era Weisefort, on jeia el Morholt, i llur dama era Isolda la Blonda. Ella sola, hàbil en filtres podia salvar Tristany; però sola entre les dones volia la mort d'ell. (...) Però quan, al cap de quaranta dies, Isolda dels cabells d'or l'hagué quasibé guarit, quan ja, en els seus membres tornats de bell nou vincladissos, començava a renéixer la gràcia de la jovesa, compregué que calia fugir; s'escapà, i, després de mants perills correguts, un dia reaparegué davant el rei Marc.

Després de lluitar i vèncer el Morholt d'Irlanda, Tristany fou atacat per unes febres i li sortiren unes llagues horribles a la pell. Els metges veieren que el Morholt li havia clavat una ascona emmetzinada, i que això era el que li produïa el dolor. Quan li passà això, tothom fugia d'ell menys el rei Marc, Gorvenal i Dinàs de Lidan. Primer se n'anà a una cabana prop de la platja, esperant la mort. Però després demanà al rei que l'abandonessin en una barca sense rem ni veles, i tan sols li deixessin una arpa. El rei li concedí aquest desig. Tristany, portat per les ones, arribà a Weiseford, el poble d'Irlanda del qual era el Morholt. Isolda la Blonda el trobà i, com que no el va reconèixer, el va guarir d'aquella espantosa malaltia causada pel verí. Al cap d'uns dies, quan Tristany estava quasi bé guarit del tot, s'escapà perquè no el reconeguessin i reaparegué davant el rei Marc.

Isolda la Blonda era experta en filtres, tenia coneixements de medicina i sabia curar malalties greus. En aquest cas va guarir Tristany quan aquest estava a punt de morir. Això es podria considerar un element màgic, ja que ningú, i menys una noia jove, pot guarir una malaltia de la magnitud que se'ns descriu. La guarició de malalts per mitjà de filtres, pocions, etc. que era força corrent a l'Edat Mitjana, ja que no hi havien medicaments com hi ara hi han.

El drac d'Irlanda.

Tenia el cap d'una vibra, els ulls roigs com a carbons ablamats, dues banyes al front, les orelles llargues i peludes, urpes de lleó, una cua de serpent i el cos escatós d'un grifó.

Quan Tristany tornà davant el rei Marc, quatre deslleials de la Cort –Andret, Ganeló, Gondoine i Denoalèn–, envejosos de Tristany, van dir que aquest estimava el rei només per interessos, perquè volia ser el seu hereu. Deien que el rei s'havia de casar i tenir descendència, per així tenir un hereu quan ell morís. El rei s'hi negà, però Tristany, que no suportava que diguessin que era un interessat, es va oferir per anar a buscar-li muller, pensant en Isolda la Blonda. S'embarcà en un vaixell amb Gorvenal i cent cavallers per anar-la a buscar. Quan arribaren al port de Weiseford, Tristany rebé notícia que allà hi havia un drac que feia la vida impossible a la gent d'aquell poble, i que cada dia reclamava una donzella per devorar-la. El rei d'Irlanda havia dit que donaria la seva filla Isolda la Blonda a qui matés la bèstia. Molts cavallers ho havien intentat, però tots havien mort en l'intent, devorats pel drac.

Tristany s'enfrontà amb el drac, el matà, li tallà la llengua i se la posà dins la seva calça com a prova d'aquell fet. Després, quedà inconscient al terra.

Aguynguerran el Roig, sencescal del rei que desitjava Isolda, aprofità l'ocasió i es féu passar per matador del drac, entregant el seu cap al rei. Però Isolda, al qual no agradava gaire la idea de casar-se amb aquest i no es

creia gaire que l'hagués mort perquè era un covard, anà a explorar, i trobà Tristany, que era qui realment havia matat la bèstia. Li preparà un bany i el reanimà. Després va veure que ell era qui havia matat el seu oncle Morholt, i l'anà a matar. Però Tristany la convencé i al final el deixà viure.

Aquí, l'element màgic és el drac, bèstia gran i montruosa que tortura la gent del poble. Això s'assembla bastant a la llegenda de Sant Jordi, ja que el drac d'Irlanda també es menja una donzella cada dia, i és matat per un heroi –en aquest cas Tristany–, que s'enduu la princesa. Els dracs, monstres inexistents, apareixen en moltes llegendes –sempre com a animals dolents, enemics, que mengen i torturen la gent– i aquesta no n'és l'excepció.

El filtre afrodisíac

És el vi d'herbes que us posseeix, el beuratge d'amor que la vostra mare, Isolda, m'havia confiat. Només el rei Marc l'havia de beure amb vós; però l'Enemic s'ha burlat de nosaltres tres, i sóu vosaltres qui heu buidat l'anap. Amic Tristany, Isolda amiga, en càstig de la mala guarda que he feta, us abandono el meu cos, la meua vida; perquè, pel meu crim, dins la copa maleïda, heu begut l'amor i la mort!

El rei d'Irlanda concedí la mà de la seva filla a Tristany, que se l'emportà cap al rei Marc. Abans d'això, però, la reina va preparar un filtre amb poders afrodisíacs, fet d'herbes, flors, flors i arrels amerades amb vi. Li entregà a Brangiana, serventa d'Isolda. Li explicà que el rei i Isolda havien de beure aquella poció, però només ells dos, perquè aquesta provocaria que s'estimessin en tots els sentits per sempre més. Però pel camí, Tristany i Isolda tenien set i, com que Brangiana no havia amagat bé el flascó amb el filtre, els dos en beveren i s'enamoraren bojament.

El filtre afrodisíac preparat per la reina era efectiu, igual que els filtres curatius que utilitza Isolda per guarir Tristany. La dona l'havia fet perquè la seva filla s'estimés eternament amb el rei, i així no hi haguessin baralles ni conflictes entre ells. Però la poca discreció de Brangiana i la set de Tristany i Isolda van fer que això no fos així.

Tant la reina com la seva filla tenien molts coneixements sobre pocions i filtres de tot tipus. Per altra banda, el Morholt, oncle d'Isolda, va injectar un verí dins la pell de Tristany, va utilitzar els seus coneixements per fer el mal. Per tant, crec que en aquesta història, els irlandesos són els que coneixen més bé aquest tipus de màgia.

El nan Frocí

Senyors, prenem consell de Frocí, el nan geperut. Ell coneix les set arts, la màgia i tota mena d'encantaments. Sap, en néixer un infant, observar tan bé les set planetes i el curs dels estels, que conta per endavant tota la seva vida punt per punt. Descobreix, per la potència de Bugibus i de Negró, les coses secretes. Ell ens ensenyarà, si vol, les astúcies d'Isolda la Blonda.

Després del casament del rei Marc i Isolda, els deslleials acusaren Tristany de tenir cites amoroses amb la reina Isolda. Això era veritat, però el rei no s'ho acabava de creure. Per aquesta raó recorregué el nan Frocí, un nan geperut que sabia endevinar l'esdevenidor a través dels astres. El nan Gepertut l'avisà que aquella mateixa nit Tristany i Isolda es trobarien al verger, un lloc del bosc. El rei s'amagà en un gran pi, esperant que arribessin ells dos. Però una font que hi havia feia de mirall i reflectia la cara del rei, i Tristany i Isolda descobriren que els estava observant. Aleshores feren veure que s'havien trobat per parlar sobre l'acusació que feien els deslleials sobre ells dos, i simularen preocupar-se perquè el rei no pensés malament d'ells. Aquest s'ho cregué i no desconfià més del seu nebot i la reina.

La tècnica de l'endevinació i els endevins existeix des de fa molt temps. En temps dels romans ja existien les famoses profecies i els endevins –alguns llegien el futur a les entranyes dels animals. Això ha anat perdurant fins al punt que actualment encara n'hi ha –Aramis Fuster, Rappel, etc.–, però els romans i la gent de l'Edat

Mitjana s'ho creien molt més que la d'avui.

El jutjament pel ferro vermell

–Siguei. Pretenien doncs que et convé de justificar–te pel jurament i per la prova del ferro vermell. «La reina, deien, ¿per ventura no hauria de demanar per ella mateixa aquest juí? Aquestes proves són lleugeres per qui se sap innocent. ¿Què li costaria?... Déu és ver jutge; ell dissiparia per a sempre els greuges antics...» (...)

Isolda s'estremí; mirà el rei:

–Senyor, envieu–los a dir de tornar a la vostra cort. Jo em justificaré.

Després de ser foragitat Tristany una altra vegada, aquest s'amagà a la cabana d'Orri el forester, per vigilar que ningú fes mal a Isolda mentre ell no hi era. Però els deslleials advertiren al rei que Isolda hauria de fer el jurament pel ferro roent per comprovar la seva sinceritat. El rei els foragità, però Isolda acceptà fer el jurament. Després, aquesta avisà Tristany i li explicà això per mitjà d'un missatger. El dia del jurament, ple de cavallers, entre d'altres el rei Artur i els seus homes, l'esperaven a la Blanca Landa. Tristany, seguint les ordres d'Isolda, es disfressà de pelegrí de manera que ningú el va reconèixer. Allà, Isolda havia de travessar un lloc fangós i, amb l'excusa que no es volia embrutar, va fer cridar el pelegrí (Tristany) perquè l'agafés en braços i l'ajudés a travessar. Aquest ho va fer i a mig camí es va entrançar expressament. Isolda va dir que el perdonessin, i després va fer el jurament. Però va dir: *per aquests cossos sants i tots els cossos sants que hi ha en el món, jo juro que mai cap home nat de dona no m'ha tinguda en els seus braços, fora del rei Marc, mon senyor, i del pobre pelegrí que, ara tot just, ha caigut als vostres ulls.* Amb això va confirmar que també havia estat amb Tristany, però, com que ningú sabia que ell era el pelegrí, ningú se'n va adonar. Després va tocar el ferro roent i, com que els que havia dit era veritat, no es va cremar.

El jurament pel ferro roent era una pràctica realitzada per saber si una dona enganyava o havia enganyat el seu marit o si, pel contrari, sempre havia estat sincera amb ell. Ella feia el jurament, tocava el ferro cremant i, si el jurament era fals es cremava, i si era verdader, no es cremava. Aquest judici el feia Déu, per això mai no fallava. Actes com aquest es practicaven a l'Edat Mitjana, sobretot amb bruixes, que les feien passar sobre brases per saber si la dona era bruixa o no –es clar, com que sempre es cremaven, deien que eren bruixes i les mataven, no falla.

El cascavell del gos Petit–Crû

Damunt d'una taula coberta amb una porpra noble i rica, hom posà el seu gos Petit–Crû. Era un gos encantat i venia al duc de l'illa d'Aval–ló; una fada li havia enviat com a present d'amor. Ningú no sabia amb paraules prou hàbils descriure la seva naturalesa i la seva beutat. El seu pèl era acolorit de matisos tan meravellosament disposats, que hom no sabia anomenar el seu color, el seu coll semblava de primer més blanc que la neu, la seva gropa més verda que fulla de trifoli, un dels seus flancs roig com l'escarlata, l'altre groc com el safrà, el seu ventre blau com el lapislàtzuli, la seva esquena rosada; però, al cap d'una estona de mirar–lo, tots aquests colors dansaven als ulls i bellugaven, adès blancs i verds, adés grocs, blaus purpurins, foscos i frescos. Portava al coll, penjat d'una cadeneta d'or, un cascavell d'un dring tan clar, tan dolç, que de sentir–lo el cor de Tristany s'enterní, s'apaivagà i la seva pena se li fongué.

Després de marxar definitivament de Cornualla, Tristany es refugià a Gal·les, a la terra del noble duc Gilany. El duc Gilany tenia un gos encantat, Petit–Crû, el qual tenia un cascavell amb poders màgics que feia passar les tristeses, penes i angoixes. El duc se l'estimava per damunt de totes les coses, però Tristany volia aconseguir–lo per fer–lo arribar a Isolda. Després de vèncer Urgan el Pelós, el pitjor enemic del duc, Tristany li reclamà Petit–Crû, i l'envià a la seva estimada Isolda perquè no estigués trista per causa de la seva absència. Isolda, després de rebre'l, pensà que era injust que Tristany estigués trist i ella no, i llençà el cascavell al mar.

Urgan el Pelós

–Senyor, ¿què donaríeu a qui alliberés la vostra terra del gegant Urgan el Pelós, que reclama de vós tributs tan feixucs?

–En veritat, jo donaria a triar al seu vencedor, entre les meves riqueses, la que tindria per més preciosa, però ningú gosarà d'escometre el gegant.

Per aconseguir Petit-Crû, Tristany s'enfrontà amb Urgan el Pelós, un gegant de la terra de Gal·les que feia la vida impossible al duc Gilany i la seva gent. Després d'una llarga estona lluitant, el va vèncer i portà el puny dret del gegant com a prova de que l'havia vençut.

Els gegants també són i han estat uns personatges màgics, fantàstics, bastant que sovint surten en moltes llegendes i contes. Sense anar massa lluny, podem trobar el Gegant del Pi, el gegant del Gat amb Botes, l'ogre de La casa de xocolata, etc. Fins i tot en el nostre temps, cada poble de Catalunya té els seus propis gegants, i fem trobades de gegants, casaments de gegants, batejos, etc.

L'esbarzer de Tristany

Quan el rei Marc sabé la mort dels enamorats, passà el mar, i, vingut a Bretanya, féu obrir dos taüts, l'un de calcedònia per a Isolda, l'altre de beril·le per a Tristany. S'emportà en la seva nau cap a Tintagel llurs cossos morts. Vora d'una capella, a esquerra i a dreta de l'absis, els enterrà en dues tombes. Però, durant la nit, de la tomba de Tristany en sortí un esbarzer verd i fullat, de fortes branques, de flors odorants, que, enfilant-se per damunt la capella, s'enfonsà dins la tomba d'Isolda.

Després de l'engany d'Isolda de les Blanques Mans i, com a fruit d'això, la mort de Tristany i Isolda, el rei Marc enterrà Tristany i Isolda en dues tombes, en un mateix lloc. Durant la nit, de la tomba de Tristany en sortí un esbarzer cap a la tomba d'Isolda. La gent del país el va tallar, però l'esbarzer va créixer tres vegades més. Després, el rei Marc va ésser informat de la notícia i va ordenar que no el tallessin mai més.

L'esbarzer que sortia de la tomba de Tristany significa l'amor etern de Tristany i Isolda. Com que de vius no van poder estar mai units, almenys morts ho estarien gràcies a aquell esbarzer que comunicava les dues tombes.

INTRODUCCIÓ

El romanç de Tristany i Isolda és una llegenda d'amor i de mort. L'amor és impossible, no permès, causat per un brevatge màgic. Això fa que els dos protagonistes, Tristany i Isolda, estiguin envoltats d'aventures perilloses i problemes al llarg de tota la història. I és que aquell enamo-rament que els encega l'ànima és fruit dels efectes d'una beguda; és contra la seva voluntat. Però tot i així, són tractats molt injustament fins al punt que, fins que no es moren, no poden estar junts i tranquils.

En aquesta història hi ha bastants elements màgics, que són descrits a les pàgines següents. A part d'aquests, que es veuen clarament, jo n'afegiria un altre: Tristany, tot i ser jove, venç i mata tota mena de monstres i homes dolents, no mor veient-se afectat per malalties greus, etc. Crec que el seu poder és sobrehumà, però això és normal en les llegendes i novel·les d'herois. A ell només l'afecta una cosa: no poder estar amb la seva estimada Isolda, del qual està molt enamorat. Però penso que si no haguessin begut aquell beuratge no s'haurien enamorat, o s'haurien enamorat però el temps i les circumstàncies els haurien fet oblidar el seu amor. Però en aquest tipus de llegendes, d'històries, poc o molt sempre hi apareix la màgia. Per això en aquest treball he volgut tractar aquest tema.

He fet, per cada element màgic, una introducció, en cursiva, en el qual apareix un text copiat de l'obra, que ens

explica com és l'element màgic o ens parla d'ell. Després l'he situat en la història i he explicat de quina manera influeix en aquesta. Finalment he fet un petit comentari sobre aquest element màgic.

VALORACIÓ PERSONAL

M'ha agradat molt llegir aquesta novel·la, encara que les que tracten d'amor no m'agraden o, si més no, no m'atrauen massa. Però llegint aquesta he descobert moltes coses, com són ara el tipus de vida de l'Edat Mitjana, les lleis, la política i economia, etc. Crec que en aquesta història està una mica exagerada: hi ha molts morts, homes que maten a altres homes com si res, i després passen el seu cap, etc. Sense deixar de banda els elements màgics que fan que la llegenda no sigui real, sinó realista i fantàstica alhora.

Penso que la tasca de Joseph Bédier va ser difícil i acurada; no li devia ser gaire fàcil trobar tots els fragments de la llegenda per recopilar-los i escriure'n aquest llibre. També admiro la feina de Carles Riba, que ha sabut trobar la paraula adequada per l'expressió adequada en la traducció, tal com va fer en *l'Odissea*.

I no afegeixo res més, sinó que recomano aquesta novel·la a tothom qui vulgui passar una bona estona llegint.